

УДК 101.2; 101.3

ПАВЛОВ Валерій – кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, 68, вул. Володимирська, м. Київ, Україна, індекс 01601 (vpavlov52@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7691-0850>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.46.9>

Бібліографічний опис статті: Павлов, В. (2023). Статус і завдання філософії в сучасному суспільстві. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія», № 46, 152–164, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.46.9>*

СТАТУС І ЗАВДАННЯ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Метою статті є осмислення стану філософської думки в реаліях сьогодення, загальна характеристика змін, що відбулись у цій області в недалекому минулому і відбуваються тепер, причин, які їх викликали, та пошук можливих тем і варіантів філософування в майбутньому. **Методологічні** засади дослідження – аналіз проблематики, що присутня у змістовному полі сучасної світової і вітчизняної філософії, оцінка характеру і способів філософування, запитів дійсності до філософії і міри реакції останньої на них. Виділення питань, тем і проблем, які незначною мірою представлені у філософській літературі першої чверті нинішнього століття та напрямів творчих пошуків, актуальність яких не викликає сумнівів. Порівняння «філософського минулого» і «філософської сучасності» дало можливість прослідкувати стратегічну лінію змін, що мали місце в останні два десятиліття в царині філософії. **Наукова новизна.** Виділені чинники, які зумовлюють міру затребуваності філософії в соціумі. Названі основні аргументи, які нерідко приводяться противниками цієї форми духовної культури з метою її дискредитації, а також причини таких дій. Здійснена спроба пояснити, чому престиж

філософії в сучасному суспільстві знизився. Проаналізовані детермінанти означеної ситуації, які знаходяться як за межами філософії, так і в ній самій. Значна увага приділена феномену практичної філософії з виділенням позитивних і негативних сторін означеної постановки питання. Показана необхідність серйозного ставлення до методологічної культури, в тому числі в площині оперування філософським матеріалом і відповідним категорійним апаратом. Висловлене занепокоєння з приводу суттєвого зменшення долі філософії як навчальної дисципліни в навчальних планах вищих закладів освіти. **Висновки.** Процеси, які відбуваються у філософії в першій чверті XXI ст. свідчать, що її статус перебуває у стані трансформації. З одного боку, ця форма духовної культури є менш затребуваною, ніж це мало місце у кінці минулого століття, а з іншого – намагається «вписатись» у сьогодення і знаходиться у стані пошуку нових форм філософування та підходів до пояснення дійсності.

Ключові слова: філософія, практична філософія, категорії, наука, освіта, людина.

PAVLOV Valerii – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Humanities, National University of Food Technologies, 68, Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine, postal code 01601 (vpavlov52@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7691-0850>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.46.9>

To cite this article: Pavlov, V. (2023). Status i zavdannia filosofii v suchasnomu suspilstvi [Status and tasks of philosophy in modern society]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filosofia» – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, № 46, 152–164, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.46.9>

STATUS AND TASKS OF PHILOSOPHY IN MODERN SOCIETY

Abstract. The purpose of the article is to realize the state of philosophical thought in today's realities, a general description of the changes that took place in this area in the recent past and are

*happening now, the reasons that caused them, and the search for possible topics and options for philosophizing in the future. **The methodological basis** of the research is the analysis of the problems present in the substantive field of modern world and national philosophy, assessment of the nature and methods of philosophizing, questions of reality to philosophy and the degree of the latter's reaction to them. Highlighting questions, topics and problems that are not represented in the philosophical literature of the first quarter of the current century and directions of creative research, the relevance of which is beyond doubt. The comparison of the «philosophical past» and «philosophical modernity» made it possible to trace the strategic line of changes that took place in the last two decades in the field of philosophy. **Scientific novelty.** The factors determining the degree of demand for philosophy in society are highlighted. The main arguments, which are often given by opponents of this form of spiritual culture with the aim of discrediting it, are named, as well as the reasons for such actions. An attempt is made to explain why the prestige of philosophy has decreased in modern society. The determinants of the given situation are analyzed, which are both outside the boundaries of philosophy and within it. Considerable attention is paid to the phenomenon of practical philosophy with the selection of positive and negative aspects of the stated question. The need for a serious approach to methodological culture is shown, including in the plane of operating with philosophical material and the corresponding categorical apparatus. There is expressed to concern about the significant decrease in the share of philosophy as an educational discipline in the curricula of higher education institutions. **Conclusions.** Processes occurring in philosophy in the first quarter of the XXI century. indicate that its status is in a state of transformation. On the one hand, this form of spiritual culture is less in demand than it was at the end of the last century, and on the other hand, it is trying to «fit» into the present and is in a state of searching for new forms of philosophizing and approaches to explaining reality.*

Key words: *philosophy, practical philosophy, categories, science, education, man.*

Постановка проблеми. Однією з умов успішного здійснення людьми діяльності, незалежно від того, який зміст і спрямованість вона має (пізнавальна, практична, духовно-практична,

оціночна тощо), виступає рефлексія над самою діяльністю та її результатами. Надто важливий цей процес в кризових ситуаціях та тоді, коли у відповідних сферах чи суспільстві в цілому відбуваються зміни, що об'єктивно вимагають критичного осмислення накопичених знань і досвіду, формування нових парадигм та підходів. І перше, і друге мають місце у світовій та вітчизняній філософії першої чверті ХХІ ст. Кінець минулого – початок нинішнього століття з усією силою продемонстрували, що статус філософії в соціумі суттєво змінився і не завжди в кращу сторону.

Метою статті є осмислення стану філософської думки в реаліях сьогодення, загальна характеристика змін, що відбулись у цій області в недалекому минулому і відбуваються тепер, причин, які їх викликали, та пошук можливих варіантів філософування в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча в середовищі філософів важко знайти людину, яка б не замислювалась над сучасним станом філософської думки, робіт, присвячених означеній темі не так вже й багато. Ідеї та судження з цього приводу висловлюються не стільки в спеціальних публікаціях (їх дійсно обмаль), скільки під час виступів на наукових конференціях, в тезах, статтях, монографіях, в яких розглядаються конкретні філософські питання і проблеми. Особливості процесів, які відбуваються у філософії в ХХІ ст., – предмет уваги Г. Аляєва, А. Лазаревича, Ф. Лазарева, М. Поповича, В. Павлова, А. Єрмоленка. Історико-філософський вимір духовно-практичного освоєння людиною світу знаходимо у роботах І. Голубович, В. Гусєва, О. Панафідіної, Т. Лютого, М. Савельєвої, С. Секунданта. Специфіка нинішньої західної філософії представлена в працях А. Буамейстера, А. Васильченка, Д. Кирюхіна, В. Ляха, С. Йосипенка. Різні аспекти буття практичної філософії відтворені у публікаціях Є. Бистрицького, Є. Головахи, В. Ільїна, С. Пролєєва, Т. Ящук. Думки і пропозиції щодо стану викладання філософії у вищих закладах освіти задекларовані В. Андрущенко, Л. Губерським, А. Конверським, В. Кременем, А. Приятельчуком. В останні роки все більше обговорюються питання перекладу на українську праць класиків філософської думки та менш відомих теоретиків. Вони – в центрі уваги А. Богачова, В. Кебуладзе, О. Панича, В. Петрушова, О. Хоми, О. Яроша.

Основний матеріал. Вся історія філософії (з моменту її виникнення і до сьогоднішнього дня) свідчить про різну міру присутності і ступінь актуальності цієї форми духовної культури в житті суспільства та індивідів. Задовольняючи особливі потреби людей, які пов'язані з самовизначенням їх місця у світі, пошуком відповіді на питання про можливість пізнання дійсності, міру людського у людині та суспільстві, причини і межі добра та зла, зв'язок суцього і належного, перспективи майбутнього та ін., вона з самого початку свого існування позбавлена будь-якої прагматичності. Була і залишається «...джерелом віковичних запитань людського духу щодо смислу абсолютного, сенсу життя та смерті...» (Кримський, 2003, с. 3). Якщо до цього додати високий рівень теоретичних узагальнень, що є однією з важливих особливостей філософського мислення; оперування категоріями, змістовна наповненість яких позбавлена звичної людям чуттєвості та традиційно зрозумілої конкретики; певну відірваність від насущних проблем, які доводиться вирішувати індивідам у їх повсякденному бутті, стає зрозумілим неоднозначне відношення до філософії в соціумі.

Воно залежить від різних чинників, які мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер: особливостей регіонів і країн; мірою поширення у них релігії та світського знання; наявності (або відсутності) філософських вчень, що відповідають духу часу; ставлення до філософії можновладців; її затребуваності із боку ідеології, науки та інших форм знання; можливості з позицій філософії осмислити конкретні проблеми і запропонувати шляхи їх вирішення; мірою уваги у суспільстві та державі до питань формування у людей теоретичного мислення, методологічної культури та ін.

Історія знає багато прикладів як підвищеної уваги і шанобливого ставлення до даної форми духовно-практичного освоєння людиною світу, так і спроб «очернити» її, вилучити зі сфери культури, звести до рівня чогось другорядного, непотрібного, а то і шкідливого. Чого тільки варті спроби підпорядкувати філософію релігії, ідеології, науці, прагнення заборонити викладання цієї дисципліни у навчальних закладах, адміністративно регламентувати її формулювання та висновки. Аргументи таких дій різні (від філософії немає ніякої практичної віддачі; вона

сприяє народженню та поширенню «крамольних» ідей; дозволяє собі критикувати владу; піддає сумніву апробовані істини; у ній багато критичного, «руйнівного» потенціалу та ін.), а мета одна – позбутися того, що подібно до постійно діючого «вулкана», генерує нові думки та висновки, пропонує нетрадиційні підходи і трактування, піддає все і вся критичній рефлексії. Іманентно присутній у філософії дух «бунтарства» – одна з її сильних та привабливих сторін.

І, тим не менше, популярність філософії в сучасному суспільстві, українському в тому числі, невелика. Пов'язано це, на мій погляд, з двома основними причинами.

Перша – нинішньому соціуму мало потрібні теоретичні міркування про граничні підстави буття і сенс життя. Він максимально прагматичний, відкрито демонструє орієнтацію на отримання вигоди, навіть шляхом явної зневаги у ставленні до традиційних цінностей (любові, справедливості, честі, порядності, відповідальності, співпереживання чужого горя тощо). Прикладів тому багато: споживацьке, нерідко варварське відношення до природи; легалізація легких наркотиків, гомосексуалізму, одностатевих шлюбів; «чорна» трансплантація органів людського тіла; торгівля зброєю та людьми; експлуатація природних і демографічних ресурсів відсталих регіонів, некритичне ставлення до загроз ядерної війни, хімічного і бактеріологічного забруднення середовища та ін. Навіть в умовах активного розповсюдження по планеті вірусу Covid-19 (з початку весни 2020 р.) фармацевтичні компанії різних країн світу не об'єднали свої зусилля для створення ефективної вакцини проти нього, а зайнялася цією справою кожна окремо, сподіваючись, при успішному завершенні роботи, отримати в перспективі великий прибуток. Більш ніж нагальною є проблема потепління клімату на всіх континентах, але економічний егоїзм, особливо розвинених країн, не дозволяє зробити результативні кроки у напрямку її вирішення. Не останню роль у дефілософізації суспільства відіграє сучасна система освіти. Вона орієнтована, за дуже рідкими винятками, не на підготовку у широкому масштабі висококваліфікованих, творчо і критично мислячих особистостей, а простих виконавців більш-менш складних трудових операцій. У рівній мірі це стосується середньої та вищої школи. Так звана Болонська система

організації навчального процесу (при наявності у ній окремих позитивних сторін) внесла і продовжує вносити в нього потужну деструктивну тенденцію.

Друга причина падіння престижу філософії перебуває у ній самій. Ця форма духовної культури більше «живе» своєю історією, власною проблематикою, ніж запитами індивідуального і суспільного життя, які, до того ж, постійно змінюються. Феномен сучасності у всій багатоманітності його проявів та викликів якщо і представлений у змістовному полі філософських пошуків, то характеризується все ж спорадичністю. В останні півстоліття філософія не запропонувала суспільству та індивідам цікаві, привабливі ідеї та вчення. Постмодернізм, який претендував на оригінальність і нове слово у філософському мисленні, і активно пропагував себе ще зовсім недавно, виявився малопродуктивним у методологічному та змістовному планах. Інтерес до нього в суспільстві, що багато в чому штучно підігрівався, впав до мінімуму. Недовговічними виявилися й різні «повороти» у філософії (антропологічний, культурологічний, постметафізичний та ін.), запропоновані у не так віддалений час окремими філософами і філософськими колективами. Малорезультативними є спроби всіляко, нерідко також штучно, наблизити філософію до практики, тим самим багато в чому позбавити її статусу критично рефлексуючої свідомості, що оперує смислами, які вирізняються високим рівнем теоретичного узагальнення, і переорієнтувати на осмислення та *вирішення* поточних та перспективних проблем буття суспільства і людей. При цьому, як правило, апелюють до І. Канта, який висловлював думки про практичну філософію. Зовнішнім проявом таких прагнень стало функціонування в деяких навчальних закладах кафедр, у назві яких присутні слова «практична філософія». Загалом ніхто не заперечує проти таких спроб, але не варто забувати, що далеко не все в житті і практиці може бути осмислене «з позицій філософії». Від неї не можна чекати порад та рецептів на всі випадки життя. Філософія – це, перш за все, думка про думку і не обов'язково думка про практичне, чуттєво-предметне буття. Щоб відповідні явища та процеси практичного життя людей потрапили в лоно філософського осмислення, вони мають «дозріти», стати такими, щоб їх можна було філософськи інтерпретувати.

На жаль, у сучасній філософії відсутні не тільки потужні теоретичні системи, як, наприклад, в Аристотеля, Г. Гегеля, К. Маркса і Ф. Енгельса, а й оригінальні філософські вчення (за масштабом і силі подібні до вчень Ф. Бекона, Р. Декарта, І. Канта, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса та ін.). Прикро, що у світовому філософському дискурсі незначне місце посідають радянська філософія та філософська думка пострадянського простору.

Суттєво зменшився обсяг викладання філософських дисциплін у світських вищих навчальних закладах колишніх радянських республік (Україна – не виняток), чого, як це не дивно, не можна сказати про релігійні заклади освіти. Йдеться тут не лише про релігійну філософію. Мають місце численні спроби продукування псевдофілософського знання, в основі яких лежить поєднання (штучний синтез) непоєднуваного. Результатами такого синтезу виступають, наприклад, філософія глибинної психіки, космічна філософія, трансцендентальна філософія, філософія езотерики, філософія вина/їжі та ін. Не можна не погодитись з твердженням, що «часто-густо філософія зводиться до есеїстики, до філософських систем квазіфілософського змісту і спрямування, намагаючись витіснити усіякого роду духовними практиками академічну філософію, підміняючи її собою» (Єрмоленко, 2018, с. 7).

Проте співати поминальні пісні над філософією не варто. У сучасному світі вона має безліч шанувальників і носіїв, у тому числі філософів-професіоналів, в середовищі яких продовжує жити і розвиватись. І хоча дещо зменшилось число точок «перетину» цієї форми знання з нефілософським життям країн і народів, вона продовжує існувати. Не згасає суб'єктивний інтерес до філософії у тих, хто розуміє важливість її у справі формування світоглядної культури та теоретичного мислення. Все рідше, і це добре, вона використовується ідеологією у своїх корисливих цілях. Для багатьох країн актуальним стало питання філософської освіти школярів. Успіхи у цій сфері мають Австрія, Італія, Польща, Німеччина, Франція, США. Україна знаходиться на далекій периферії означеного процесу.

Затребувана філософія, хоч і не так, як раніше, у сфері науки, особливо фундаментальної. Тут продовжує функціонувати тенденція взаємного тяжіння цих форм знання. Правда, якщо

спеціально проаналізувати міру взаємодії поснекласичної науки та постнекласичної філософії, то стане очевидним, що вона значно слабша, ніж це мало місце в площинах «класична наука – класична філософія», «некласична наука – некласична філософія». Пояснюється дана ситуація, на мій погляд, тим, що наука в процесі власного розвитку піднялась до того рівня, коли здатна сама продукувати філософські висновки, теоретично рефлексувати над власними основами і проблемами. Те, що у літературі називається «філософією науки», – це не тільки різноманітні спроби осмислити науку з позицій філософії, а й «наукове філософування». І хоча без категорійного апарату філософії, її положень та висновків щодо особливостей пізнавального процесу, характеру суб'єкт-об'єктних відносин у ньому, діалектики абсолютної і відносної істини та ін., наука обійтись не може, вона (передусім на рівні своїх теоретичних узагальнень) все більше демонструє власний філософський потенціал. При цьому активно заявляє про себе й інша сторона. Сучасне природничо-наукове знання – це знання передусім про мікросвіт. Саме тут відбуваються відкриття, які щоразу (часто по-новому) підтверджують ідею про невичерпність матеріального світу у його складності та багатоструктурності. Адекватне осмислення інформації, накопиченої у першій чверті ХХІ ст. квантовою фізикою, мікробіологією, фізичною хімією, нейрофізіологією та іншими науками потребує наявності у фахівців належної філософської культури. А вона неможлива без відповідного рівня філософської підготовки. На жаль, такий важливий розділ філософського знання, як філософські проблеми природознавства представлений у профільних філософських журналах, монографічних дослідженнях мінімально. Про наукові конференції з відповідної тематики і говорити не приходиться.

Свого часу (декілька років тому) в одній із публікацій я висловив думку, що сучасну філософію можна порівняти з дзеркалом, розбитим на велику кількість уламків. Кожен з них належить до світу філософії, але цей світ позбавлений цілісності. Філософія як особливе «тіло», в якому всі «органи» внутрішньо взаємопов'язані, що функціонує за принципом годинника (згадаємо Р. Декарта), більше не існує. Тут домінує відособленість, окремішність, вузька спеціалізація. Яскравий приклад

цьому – назви і зміст того, що представлено у філософській періодиці. Для прикладу достатньо звернутись до провідного вітчизняного філософського журналу «Філософська думка», який видається Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди Національної академії наук України. В ньому, як, до речі, і в інших окремих вітчизняних профільних часописах (їх дуже мало!) послідовно реалізується принцип тематичності при комплектуванні кожного номера. Палітра тем позитивно вражає. Назву лише окремі: «Філософські дискурси війни» (2022, №3), «Політична філософія Джона Ролза» (2022, №1), «Тридцять років незалежності України» (2021, №3), «Сучасність класики: Леся Українка/Г. В. Ф. Гегель» (2021, № 2), «Філософія мови та філософія розуму» (2020, №6), «Справа Мартина Гайдегера» (2020, №1), «Шанси і ризики демократії» (2019, № 6), «Насильство як явище сучасного світу» (2019, №2), «Академічна філософія» (2018, №6), «Комунікація і постправа» (2018, №5) та ін. Домінує соціально-філософська проблематика, часто з вираженим політологічним нахилом. Чимало статей присвячено трактуванню новомодних ідей, згенерованих західною філософською думкою. Не втрачає актуальності і історико-філософська тематика. Хоча публікацій, в яких глибоко і всебічно осмислюються базові ідеї видатних постатей світової філософії не так вже й багато. Як правило, сучасні дослідники звертаються до них передусім тоді, коли існує потреба підтвердити власну думку вдалою цитатою, або провести історичну чи логічну паралель. У всіх філософських журналах України мінімально представлені теоретичні пошуки щодо фундаментальних філософських проблем: буття, субстанції, матерії, свідомості, простору, часу, пізнання тощо. Надзвичайно рідко можна прочитати матеріал, пов'язаний з осмисленням базових філософських категорій на основі новітніх досягнень науки.

В останні десятиліття філософія багато уваги приділяє таким сферам суспільного життя як політика і освіта. Публікацій з цього приводу більше, ніж достатньо. І хоча вони різні за якістю, можна з впевненістю стверджувати, що філософія тут досягла певних успіхів. Чого не можна сказати про успіхи самої політики та освіти. Щодо останньої сфери, то її українські реалії з кожним роком демонструють доволі тривожні і негативні

тенденції. Викликають інтерес нечисленні роботи, присвячені філософії економіки. Економічні, господарські процеси, на жаль, у вітчизняній філософській думці давно і безпідставно випали з кола тем, які варто серйозно досліджувати. Адже ні в кого не виникає сумнів, що «...господарство – це складна цілісна соціокультурна система, яка не лише продукує матеріальні засоби для існування людини, а й виявляє себе в соціотворчій і людинотворчій функціях» (Ящук, 2017, с. 25).

Одне із важливих завдань сучасної світової філософії – подолання сформованої в рамках постмодерністської парадигми безвідповідального ставлення до вживання філософських понять. Якщо неопозитивісти зробили аналіз мови головним завданням цієї форми духовної культури, то постмодерністи піднесли текст до рівня стратегічного пріоритету всього філософування. Але це ще не все. Стало модним вільне (краще сказати довільне) оперування термінами, не тільки без строгої фіксації їх змісту, а й вживання таким чином, що на різних сторінках однієї і тієї ж публікації, ці терміни нерідко мають різне змістовне наповнення. Це з необхідністю породило ситуацію неможливості адекватного розуміння написаного та продуктивного спілкування фахівців. У філософії з'явилося багато понять, що мають виражений надуманий характер і у змістовному плані малопродуктивні або зовсім позбавлені мінімальної філософської цінності (наприклад, культурфілософія, меланократична філософія, групоцентрирована філософія, надприродні науки, ерополітика та ін. За кожним з них «стоять» конкретні теоретики, які в такий спосіб демонструють свою манеру філософування, нерідко претензію на оригінальність і власний «вагомий внесок» у світову філософську спадщину. Часто авторами таких новомодних термінів є люди, що не мають базової філософської освіти. В багатьох філософських працях сучасності широко вживаними є терміни з префіксом «пост»: постісторія, постреальність, постістина, постправа, постфілософія, постнаука, посттіло тощо. І хоча зміст цих слів певним чином описується, вони не додають привабливості та авторитету філософії у свідомості не тільки пересічних людей, а й тих теоретиків, хто звик до чіткості формулювань. Зрозуміло, що філософія не може і не повинна «жити» тільки своїм минулим. Осмислення сучасності та її спроби

заглянути у майбутнє з необхідністю потребують продукування і нового понятійного апарату. Але творчість у цій сфері лише тоді здатна принести вагомі результати, якщо в її основі лежить відповідальність теоретика за свої ідеї і пропозиції, а не бажання бути оригінальним, не схожим на інших.

Висновки. Будь-які прогнози, в т. ч. філософського характеру, – справа невдячна. І все ж обійти увагою це питання (передусім в контексті назви статті) не можна. Незважаючи на всі «повороти», які у близькому чи віддаленому майбутньому ймовірно здійснюватиме філософія, вона зберігатиме свою самодостатність та залишатиметься потрібною індивідам і суспільству за умови послідовної реалізації *критичності власного духу*; *неупередженої рефлексії* над основами того, що буде актуальним, значимим в матеріальному та духовному світі; *збереження власної людиноцентричності*. Останній момент надто важливий. Не можна забувати, що зараз у докільлі відбуваються кардинальні зміни планетарного масштабу. На порядку дня питання, які *ніколи раніше* на стояли в історії, – збереження фізичного існування цивілізації, призупинення катастрофічних змін в екології, протидія процесам, що руйнують людську ідентичність, пошук шляхів суттєвого збільшення продовольчих ресурсів, подолання колосального розриву між багатством та бідністю. Всі вони, а також безліч інших, мають безпосереднє відношення до буття людини як роду *Homo sapiens*. А саме людина є центральною проблемою філософії.

Вже зараз очевидно, що у філософії все більше уваги потребуватимуть такі напрями дослідження як теорія пізнання, метафізика, наука, педагогіка, виховання, техніка, інформація, співвідношення віртуального та реального, біологічного і соціального, функціонування штучних систем та ін. Більшість з них мають відношення до т. з. практичної філософії. З позицій сучасності можна стверджувати, що «базові наукомісткі технології третього тисячоріччя (молекулярно-біологічні, наноінженерійні, наномедичні, наноелектронні та ін.) відкривають перед людством досить підбадьорюючі перспективи» (Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. [та ін.], 2006, с. 4). Філософська інтерпретація цих явищ і процесів – одне з важливих завдань філософської думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко А. Академічна філософія у вимірі парадигмальних змін. *Філософська думка*. 2018. №6. К.: Видавничий дім «Академперіодика» НАН України, 2018. С. 6–11.
2. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. 240 с.
3. Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. [та ін.]. Науковий світогляд на зламі століть: Монографія. К.: Видавець ПАРАПАН, 2006. 288 с.
4. Яшук Т. Господарство як предмет аналізу в сучасній практичній філософії. *Філософська думка*. 2017. №3. К.: Видавничий дім «Академперіодика» НАН України, 2017. С. 24–40.

REFERENCES

1. Yermolenko A. Akademichna filosofia u vymiri paradyhmalnykh zmin [Academic Philosophy in Measuring of Paradigmatic Changes]. *Filosofska dumka*. 2018. №6. K.: Vydavnychiy dim «Akademperiodyka» NAN Ukrainy, 2018. S. 6–11 [in Ukrainian].
2. Krymskyi S. B. Zapyty filosofskykh smysliv [Requests of Philosophical Meanings]. K.: Vydavets PARAPAN, 2003. 240 s. [in Ukrainian].
3. Lukianets V. S., Kravchenko O. M., Ozadovska L. V. [ta in.]. Naukovyi svitohliad na zlami stolit [Scientific Worldview at the Turn of the Ages]. K.: Vydavets PARAPAN, 2006. 288 s. [in Ukrainian].
4. Yashchuk T. Hospodarstvo yak predmet analizu v suchasniy praktychnii filosofii. *Filosofska dumka* [Economy as a Subject of Snalysis in Modern Practical Philosophy]. 2017. №3. K.: Vydavnychiy dim «Akademperiodyka» NAN Ukrainy, 2017. S. 24–40 [in Ukrainian].